

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Харківська обласна Мала академія наук
Харківської обласної ради»

Відділення філософії та суспільствознавства
Секція: правознавство

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОРТУВАННЯ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Роботу виконав:

Мегера Андрій Володимирович,
учень 10 класу ТОВ Приватний заклад
«Ліцей Професіонал» Харківської
області

Науковий керівник:

Бровдій Алла Михайлівна,
доцент кафедри патентознавства та
основ правозастосовної діяльності
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова, кандидат
юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОРТУВАННЯ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Мегера Андрій Володимирович; Харківське територіальне відділення МАН України; Комунальний заклад «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради»; ТОВ Приватний заклад «Ліцей Професіонал» Харківської області; 10 клас; м. Харків.

Бровдій Алла Михайлівна, доцент кафедри патентознавства та основ правозастосовної діяльності ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, кандидат юридичних наук, доцент.

Управління відходами, розробка системи їх роздільного збирання і подальшого управління є однією із вимог Європейського співтовариства для отримання Україною членства в ЄС, що є одним із пріоритетів нашої держави, навіть в умовах воєнного стану. У липні 2023 року набав чинності Закон України «Про управління відходами», прийнятий 20.06.2022, який змінив застарілі підходи до управління відходами. Проте, варто зауважити, що механізми застосування нового законодавства потребують удосконалення, зокрема і з урахуванням практики країн ЄС у цій сфері.

В роботі досліджено нормативно-правові акти, що регулюють діяльність у сфері управління відходами, вимоги до їх роздільного збирання. Окрема увага приділена особливостям притягнення до відповідальності за невиконання вимог нормативно-правових актів у сфері роздільного збирання побутових відходів, проаналізовано практику притягнення до відповідальності та реальне виконання рішень у цій сфері. Розглянуто законодавство таких країн Європейського Союзу, як Польща, Німеччина, Швеція, щодо порядку поводження з відходами та їх роздільного збирання, що надало можливість сформулювати висновки щодо можливості впровадження таких механізмів на території України. З метою необхідності розуміння ставлення учасників освітнього процесу до роздільного збирання побутових відходів проведено анонімне опитування в ТОВ Приватний заклад «Ліцей Професіонал» Харківської області.

Доведено необхідність забезпечення правових механізмів стимулювання громадян до роздільного збирання відходів, розширення необхідної інфраструктури, а також проведення правопросвітницьких заходів у цій сфері. Зроблено висновки щодо недосконалості наявного механізму притягнення до відповідальності за порушення законодавства у сфері управління відходами в частині їх роздільного збирання, запропоновано способи його удосконалення.

Ключові слова: роздільне збирання побутових відходів, сортування відходів, управління відходами, законодавство ЄС з управління відходами, відповідальність у сфері управління відходами.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ.....	7
1.1. Законодавство України у сфері поводження з відходами.....	7
1.2. Відповідальність у сфері поводження з відходами за законодавством України.....	12
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РОЗДІЛЬНОГО ЗБИРАННЯ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В КРАЇНАХ ЄС.....	17
2.1. Правове регулювання роздільного збирання побутових відходів в Польщі, як країни східної Європи.....	17
2.2. Правове регулювання роздільного збирання відходів у Німеччині та Швеції, як представників Західної Європи.....	19
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ.....	24
3.1. Аналіз соціологічного дослідження щодо роздільного збирання побутових відходів.....	24
3.2. Напрямки розвитку культури роздільного збирання побутових відходів та їх законодавче регулювання.....	28
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

За власними спостереженнями в Україні достатньо мало уваги приділяється процесам роздільного збирання, сортування та переробки побутових відходів. Основним нормативно-правовим актом у сфері поводження з відходами є Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 [18], який визначає правові, організаційні, економічні засади поводження з відходами, зменшення їх кількості, стимулювання їх повторного використання, переробки, зменшення негативного впливу на довкілля і забезпечення прав людей на безпечне навколишнє середовище. З аналізу положень зазначеного закону можна зробити висновок, що значна увага приділяється питанням управління відходами та діяльності юридичних осіб щодо їх утилізації і переробки, проте механізмам роздільного збирання відходів достатньої уваги не приділено. Незважаючи на введення в Україні воєнного стану питання управління відходами, розробка системи їх роздільного збирання і подальшого управління є однією із вимог Європейського співтовариства для отримання Україною членства у ЄС, що є одним із пріоритетів нашої держави. За результатами відкритих досліджень ЄС, європейець за рік в середньому виробляє 4,8 тон відходів, з них 39,12% повністю переробляються [33].

Мета роботи полягає у визначенні правового регулювання забезпечення роздільного збирання відходів в Україні та країнах ЄС, формування пропозицій до вдосконалення механізмів управління відходами в Україні на прикладі ЄС.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження, зроблено спробу вирішити такі завдання:

- Провести аналіз законодавства України у сфері поводження з відходами;
- Визначити види правопорушень, за які передбачена юридична відповідальність у сфері поводження з відходами, зокрема їх роздільного збирання;

– З’ясувати особливості правового регулювання діяльності з поводження з відходами у країнах ЄС;

– Визначити ставлення громадян до роздільного збирання відходів;

– Визначити напрямки розвитку культури роздільного збирання відходів, що будуть ефективними для застосування в Україні.

Об’єктом дослідження є правовідносини у сфері поводження з побутовими відходами.

Предметом дослідження є механізм правового регулювання роздільного збирання побутових відходів.

Методи дослідження. Для з’ясування стану нормативно-правового забезпечення вимог щодо роздільного збирання відходів формально юридичний метод, методи аналізу та синтезу, а також компаративістський метод використано для визначення особливостей роздільного збирання відходів в рамках адаптації його до європейських правових стандартів використані. Індукція та дедукція застосовані з метою логічного структурування елементів дослідження та формування висновків дослідження. Емпіричний метод анкетування застосовано для визначення ставлення населення до роздільного збирання відходів.

Основною теоретичною базою для проведення досліджень стали праці таких вчених, зокрема: Романюк О.О. [21], Давидов В.О., Чебаненко М.О. [3], Нестер А.А. [9], Ewelina Popiół [30], Sadhan Kumar Ghosh, Sasmita Samanta, Harish Hirani, Carlos Roberto Vieira da Silva [31], Zbigniew Krawczyk [34], Grzegorz Maśloch [35], Sidhartha Sondh, Darshit S. Upadhyay [25].

Наукова новизна дослідження:

Визначено необхідність розробки правових механізмів стимулювання роздільного збирання відходів та створення необхідної інфраструктури органами місцевого самоврядування для забезпечення можливості виконання громадянами вимог щодо роздільного збирання відходів.

Встановлено доцільність визначення відповідальності для громадян за порушення законодавства щодо роздільного збирання відходів та законодавчих

механізмів притягнення до відповідальності громадян за недбале поводження з відходами, за умови створення необхідної інфраструктури для реалізації та виконання вимог законодавства.

Обґрунтовано доцільність створення окремої посади в структурі органів Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів та наділення повноваженнями таких посадових осіб у сфері контролю за виконанням громадянами положень щодо роздільного збирання відходів, а також притягнення до відповідальності керівників органів місцевого самоврядування за невиконання вимог законодавства щодо створення інфраструктури для роздільного збирання відходів.

Запропоновано внести зміни до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» щодо встановлення відповідальності за недодержання законодавства щодо створення інфраструктури для роздільного збирання відходів та додати пункт «п» до ч. 2 ст. 68 і визначити його в такій редакції: «п) відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища несуть особи, винні у недотриманні вимог Закону України «Про управління відходами», щодо створення інфраструктурних об'єктів для роздільного збирання відходів». Внести зміни до Закону України «Про управління відходами», та додати п. 13 до ч. 1 ст. 57 у такій редакції: «13) за порушення встановлених вимог щодо створення пунктів, контейнерних майданчиків та інших інфраструктурних об'єктів для роздільного збирання відходів».

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані в процесі удосконалення законодавства у сфері управління відходами та розробки правових механізмів роздільного збирання відходів.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

1.1. Законодавство України у сфері поводження з відходами

В Україні існує значна проблема зі створенням накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів і характеризується подальшим розвитком екологічних загроз. З одного боку вказана проблема пов'язана з наявністю значної кількості багатовідходних технологій, а з іншого, як зазначено в Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, відсутністю протягом тривалого строку адекватного реагування та таку проблему [17]. Враховуючи вказане, сьогодні виникає проблема накопичення відходів як у сфері економіки так і в сфері побуту, неналежна утилізація небезпечних відходів, неналежне використання відходів як вторинної сировини, що створює значні екологічні проблеми.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода по асоціацію) визначило напрямки розвитку такого співробітництва, що стосується різних сфер діяльності. Зокрема, у ст. 361 передбачено, що «співробітництво має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, зокрема і у сфері управління відходами та ресурсами» [16].

В нашій роботі ми акцентуємо увагу на особливостях поводження саме з побутовими відходами. Відповідно до статистичних даних найбільш розповсюдженим способом управління побутовими відходами є їх полігонне захоронення, розміщення на сміттєзвалищах та на стихійних сміттєзвалищах, що має значні негативні наслідки для суспільства в цілому [17]. В складі побутових

відходів також утворюється частка небезпечних відходів, щодо утилізації яких необхідно розробляти дієві механізми і не допускати їх потрапляння на сміттєзвалища. Роздільне збирання відходів є передумовою їх повторного використання, рециклінгу, переробки, що є важливим для ефективного управління ними. У Національній стратегії управління відходами [17] воно також визначено як пріоритетний спосіб розв'язання проблем що виникли у зв'язку зі значним накопиченням відходів.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає засади діяльності щодо запобігання утворенню та зменшенню утворення відходів з метою мінімізації їх негативного впливу на людей та навколишнє природне середовище є Закон України «Про управління відходами», прийнятий 20.06.2022 [18]. Важливість його прийняття зумовлена значною кількістю проблем, що виникли у зв'язку з низькою урегульованістю питань управління відходами на законодавчому рівні. Він покликаний вирішити питання сміттєвої кризи та запровадити Європейські механізми боротьби з надмірною кількістю відходів, що, в першу чергу, спричиняють порушення екологічних прав громадян, а також враховує необхідність виконання вимог Угоди про асоціацію [16], відповідно до якої Україна взяла на себе зобов'язання з впровадження положень (Рамкової) Директиви № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19 листопада 2008 р. «Про відходи та скасування деяких директив» (далі – Директива про відходи) у національне законодавство України [4].

Роздільне збирання та сортування відходів є важливою передумовою його подальшого рециклінгу, утилізації, компостування, повторного використання, що здійснюється за результатами його роздільного збирання. Як визначено в ч. 2 ст. 6 Закону України «Про управління відходами» [18], «для вдосконалення підготовки відходів до повторного використання, забезпечення високоякісного рециклінгу та інших операцій з відновлення відходи підлягають роздільному збиранню та не повинні змішуватися з іншими відходами або матеріалами, що мають різні властивості» [18]. Поняття «роздільне збирання відходів» визначається у цьому Законі, як «збирання відходів окремо залежно від їх виду,

характеристики та складу у спосіб, що сприятиме їх подальшому обробленню». В свою чергу «сортування відходів» визначається як «операція, пов'язана з механічним розподілом відходів залежно від їх фізико-хімічних властивостей, матеріальних складових, енергетичної цінності, інших показників з метою їх підготовки до оброблення». Відповідно до положень п. 9 Директиви про відходи [4], «сортування відходів входить в процедуру управління відходами поряд із збиранням, транспортуванням, відновленням та видаленням відходів, включаючи нагляд за такими операціями та післяексплуатаційний догляд за місцями видалення відходів, а також дії, виконувані дилером (суб'єкт господарювання, який діє як принципал у закупівлі та подальшому продажу відходів) або брокером (суб'єктом господарювання, який організовує відновлення або видалення відходів від імені інших суб'єктів)».

Роздільне збирання відходів у населених пунктах здійснюється для таких видів відходів, як папір і картон, пластик, скло, метал. При цьому, варто звернути увагу, що відповідно до України «Про управління відходами» [18], у населених пунктах повинні створюватися умови для забезпечення роздільного збирання біовідходів, текстилю, небезпечних відходів у складі побутових та інших видів відходів, що підлягають роздільному збиранню. У зв'язку з цим відповідні територіальні громади повинні звертати особливу увагу на розробку механізмів роздільного збирання відходів, його сортування і створення передумов для виконання вимог чинного законодавства у цій сфері. Кількість пунктів роздільного збирання побутових відходів, їх місце розташування та спосіб організації таких пунктів, а також джерела фінансування витрат на проведення роздільного збирання відходів визначаються місцевим планом управління відходами. Така діяльність покладена на виконавчі комітети місцевих рад, відповідно до методики, що затверджується Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Наразі розробляється новий Наказ, що повинен встановити відповідну методику сортування відходів, з урахуванням нової концепції управління відходами, яка передбачена Законом України «Про управління відходами» [18],

проте наразі чинним є «Порядок роздільного збирання побутових відходів» визначений Наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 13.12.2023 №1130 «Про затвердження методики роздільного збирання побутових відходів» (далі – Наказ №1130) [10]. Метою роздільного збирання побутових відходів є зменшення кількості відходів, що захоронюються на полігонах, побутових відходів, одержання вторинної сировини та вилучення небезпечних відходів, що є у складі побутових відходів, поліпшення екологічного стану довкілля.

Роздільно зібрані відходи, відповідно до Закону, «призначені для підготовки до повторного використання та рециклінгу, не можуть видалятися шляхом спалювання чи в інший спосіб, крім відходів, що утворюються внаслідок сортування або інших операцій з оброблення роздільно зібраних відходів та відходів, непридатних до повторного використання та рециклінгу» [18]. Органи місцевого самоврядування також забезпечують управління побутовими відходами відповідно до правил благоустрою населених пунктів, регіональних та місцевих планів управління відходами та забезпечують надання послуги з управління відходами [18].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що роздільне збирання побутових відходів є первинною ланкою управління відходами, що передує його механічному сортуванню та подальшій переробці, рециклінгу, повторному використанню тощо. Роздільно зібрані відходи можуть стати ресурсами для подальшого їх використання в різних сферах економічної діяльності.

Важливими локальними актами, що повинні бути розроблені і прийняті у кожній області є Регіональні плани поводження з відходами. Відповідно до Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами [12], в цьому документі державного планування повинен міститись комплекс заходів і завдань, спрямованих на забезпечення сталого управління відходами в регіоні з урахуванням принципів співробітництва місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Його затвердження повинно бути реалізовано не пізніше ніж через рік з моменту прийняття

Національного плану управління відходами, прийнятому у 2019 році. Проте, у зв'язку з прийняттям низки нормативно-правових актів протягом 2022 та 2023 років, в регіонах планують прийняти нові регіональні плани. Зокрема в Харківській області планується прийняття нового регіонального плану управління відходами, інформація про що опублікована на сайті Харківської обласної військової адміністрації. В Житомирській області у 2022-2023 році прийнято регіональний план управління відходами до 2030 року [19]. У зазначеному документі вказано, що «роздільне збирання ресурсоцінних компонентів побутових відходів здійснюється на місцевому рівні та може включати встановлення окремих контейнерів для ресурсоцінних компонентів, створення централізованих муніципальних пунктів приймання відходів, пунктів роздільного збирання твердих побутових відходів, мережу пунктів заготівлі вторинної сировини. При обранні системи роздільного збирання ресурсоцінних компонентів побутових відходів за допомогою контейнерної системи необхідно використовувати «Методику роздільного збирання побутових відходів» затверджену Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 13.12.2023 №1130 [10]. При цьому варто зауважити, що обрана система роздільного збирання приймається в схемах санітарного очищення населених пунктів, яка затверджується відповідно до Порядку розроблення, затвердження схем санітарного очищення населених пунктів [13].

Ми проаналізували сайти органів місцевого самоврядування та місцевих (військових) державних адміністрацій населених пунктів, з чого можна зробити висновок, що в більшості з них не прийнято схем санітарного очищення населених пунктів, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища. Також, вбачається, що деякі територіальні громади в схемах санітарного очищення хоча і передбачили впровадження роздільного збирання побутових відходів, проте у прийнятих документах часто не конкретизовано кількість, особливості впровадження роздільного збирання відходів, або ж вказано на необхідність удосконалення методики цього процесу [22]. Також варто звернути увагу на те, що процес сортування відходів зводиться

тільки до його механічного роздільного збирання, подальше сортування на сміттєсортувальних лініях не поводить у зв'язку з їх відсутністю. Крім цього, відсутня достатня кількість переробних заводів, на яких переробляються відсортовані відходи.

Враховуючи вказане, сьогодні перед територіальними громадами стоїть важливе питання щодо розробки та впровадження ефективного і максимально екологічно безпечного способу управління відходами, створення стратегій, що забезпечать як економічно ефективне управління відходами, забезпечать дотримання екологічних правил та вимог збереження довкілля.

1.2. Відповідальність у сфері поводження з відходами за законодавством України

Відповідальність у сфері поводження з відходами встановлена відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення [8]. Загальним об'єктом зазначених правопорушень є суспільні відносини у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини. Тобто, порушення, у сфері поводження з відходами безпосередньо впливають на стан навколишнього природного середовища, тому мають підвищену небезпеку.

В першу чергу адміністративна відповідальність передбачена такими статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення [8]:

Стаття 82. «Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення»;

Стаття 82-1 «Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів»;

Стаття 82-2 «Виробництво продукції з відходів чи з їх використанням без відповідної нормативно-технічної та технологічної документації»;

Стаття 82-3 «Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними»;

Стаття 82-4 «Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу»;

Стаття 82-5 «Порушення правил передачі відходів»;

Стаття 82-6 «Порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів»;

Стаття 82-7 «Порушення вимог законодавства у сфері хімічних джерел струму»;

Стаття 82-8 «Захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів»;

Стаття 152 «Порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів».

Більшість перелічених статей стосується порушення правил поводження з відходами, за які притягаються до відповідальності тільки посадові особи юридичних осіб, або також громадяни-суб'єкти господарювання (ст. 82-1, 82-2, 82-3, 82-4, 82-6). Громадяни можуть притягатися до відповідальності за порушення статей 82, 82-5, 82-7, 82-8, 152 Кодексу України про адміністративні правопорушення [8].

В межах нашого дослідження важливо розглянути статті, якими передбачена відповідальність за порушення, що стосуються роздільного збирання і сортування відходів. В першу чергу це стаття 152 КУпАП, яка стосується порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів, ст. 82, яка передбачає відповідальність за порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення, 82-7 КУпАП, що передбачає відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері хімічних джерел

струму та ст. 82-8 КУпАП, що встановлює відповідальність за захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів.

Стаття 82 КУпАП («порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення»), передбачає накладення штрафу на громадян, а також на посадових осіб і на громадян-суб'єктів підприємницької діяльності. Протоколи про правопорушення за цією статтею, відповідно до ст. 255 КУпАП, складає громадський інспектор з охорони довкілля. Розглядає справи про адміністративні правопорушення Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. Проте, варто звернути увагу на те, що реалізація притягнення до відповідальності за порушення законодавства щодо роздільного збирання відходів, що є первинною ланкою у системі ефективного управління відходами, неможливо реалізувати без встановлення відповідальності за невиконання вимог законодавства щодо створення об'єктів інфраструктури для роздільного збирання відходів.

Таким чином, також варто звернути увагу на низький рівень притягнення до відповідальності за статтею 82-8 КУпАП. Якщо порушення ст. 82-8 КУпАП є «порушеннями санітарних норм» то такі справи розглядають органи державної санітарно-епідеміологічної служби. «Від імені органів державної санітарно-епідеміологічної служби розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення в межах територій та об'єктів нагляду, визначених законодавством, мають право лікарі-гігієністи, лікарі-епідеміологи органів державної санітарно-епідеміологічної служби» [8].

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 82-8 КУпАП розглядає «Державна екологічна інспекція України, яка здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України,

іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства в тому числі у сфері поводження з відходами. Від імені Держекоінспекції, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища та його заступники, старші державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та їх заступники, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища Чорного і Азовського морів та їх заступники, старші державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій» [8].

Проте, з аналізу судової практики можна зробити висновок про досить низький рівень ефективності притягнення осіб до відповідальності за ст. 82-8 КУпАП, значну кількість скасування судами постанов про притягнення до відповідальності (наприклад: Справа № 522/13433/20 [20]).

Виявлення правопорушень у сфері роздільного збирання відходів здійснюється, переважно в процесі проведення Держекоінспекцією перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання екологічного законодавства. Що стосується виявлення порушень законодавства та притягнення громадян до відповідальності за передачу необроблених відходів, а також притягнення уповноважених органів місцевого самоврядування до відповідальності за невиконання вимог закону щодо створення відповідної для цього інфраструктури, механізм не розроблений. Також виникає питання щодо можливості притягнення до відповідальності громадян за ст. 82-8, оскільки, об'єктивною стороною правопорушення, передбаченого цією статтею є захоронення необроблених побутових відходів. Відповідно до п. 13 ст.1 Закону України «Про управління відходами» [18], поняття захоронення відходів

визначається як розміщення відходів на поверхні чи під поверхнею (підземне) землі у спосіб, що не становить загрози здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу і не передбачає подальше оброблення відходів. Захоронення відходів здійснюється на полігонах. Суб'єкт господарювання, що здійснює управління полігоном, повинен мати дозвіл на здійснення операцій з оброблення відходів, який є безстроковим. Проте, дозвіл на захоронення відходів є строковим та видається на розрахунковий строк експлуатації полігона.

Таким чином, можна зробити висновок, що захоронення відходів можуть здійснювати тільки спеціальні суб'єкти господарювання, але відповідальність у статті 82-8 передбачена і для громадян. Проте, фактично, для виконання вимог законодавства щодо заборони захоронення відходів суб'єктами господарювання у цій сфері необхідно виконання вимог, передбачених Законом України «Про управління відходами» [18] щодо їх роздільного збирання. Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 31 зазначеного закону [18], «утворювачі побутових відходів зобов'язані: забезпечувати у встановленому порядку роздільне збирання відходів за наявності об'єкта оброблення відходів». Але, тут варто звернути увагу на те, що в більшості випадків відсутні такі об'єкти оброблення відходів, що унеможлиблює притягнення до відповідальності громадян за цією статтею, окрім цього, відсутній механізм його впровадження.

Зі вказаного можна зробити висновок, про недосконалість наявного механізму притягнення до відповідальності за порушення законодавства у сфері управління відходами в частині їх роздільного збирання, зобов'язання щодо якого передбачені Директивами ЄС, Законом України «Про управління відходами», підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання вказаного закону. Вбачаємо це значною перешкодою у впровадженні європейських принципів поводження з відходами, реального виконання норм екологічного законодавства та забезпечення реалізації екологічних прав громадян нашої держави.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РОЗДІЛЬНОГО ЗБИРАННЯ ВІДХОДІВ В КРАЇНАХ ЄС

2.1. Правове регулювання роздільного збирання відходів в Польщі, як країни східної Європи

В процесі впровадження реальних змін у поводженні з відходами в Україні, з нашої точки зору, безумовно важливим є дослідження практики здійснення такої діяльності у країнах-сусідах, які є членами ЄС. Зокрема, основним нормативно-правовим актом, що регулює порядок поводження з відходами в Польщі є Закон від 13 вересня 1996 р. «Про утримання чистоти і порядку у Гмінах» (далі – Закон чистоти) [28].

Основними цілями Закону «Про утримання чистоти і порядку у Гмінах» є, насамперед, популяризація роздільного збирання відходів мешканцями та зменшення обсягів відходів, що захоронюються на полігонах, зокрема, шляхом забезпечення створення відповідних установок для їх утилізації або знешкодження [28]. Крім того, Польща прийняла на себе зобов'язання (регламентовані у ст. 3 Закону «Про утримання чистоти і порядку у Гмінах»), досягти відповідного рівня скорочення маси муніципальних відходів, що підлягають біологічному розкладанню (до 16 липня 2020 року – не більше 35%), рівня переробки, підготовки до повторного використання та відновлення іншими методами паперу, металів, пластику, скла (до 31 грудня 2020 року – 50%), а також безпечних будівельних відходів та відходів від зносу (до 31 грудня 2020 року – 70%) [28]. Правила відповідних Гмін повинні створювати передумови для забезпечення досягнення зазначених цілей.

З аналізу положень Закону чистоти Республіки Польща та Закону України «Про управління відходами» можна зробити висновок про єдність принципів правового регулювання поводження з відходами в Україні та Польщі [18], однак основна відмінність полягає у тому, що Закон чистоти Республіки Польща

встановлює більш ефективні правила сортування і переробки відходів приватних домогосподарств та дотримання правил чистоти фізичними особами. А саме, у розділі 3 Закону чистоти [28] зазначені чіткі обов'язки власників нерухомості щодо дотримання чистоти на їх території. Вони зобов'язані забезпечити підтримання чистоти і порядку шляхом оснащення об'єктів нерухомості мішками або контейнерами, призначеними для збору побутових відходів, утримання цих контейнерів у належному санітарному, впорядкованому та технічному стані та утримання місць збору відходів у належному санітарному та упорядкованому стані. Важливим зобов'язанням власників нерухомого майна є роздільне збирання побутових відходів, що утворюються на об'єкті нерухомості, відповідно до вимог, викладених у підзаконних актах, і в порядку, визначеному в нормативно-правових актах, виданих відповідно до статті 4а(1) Закону чистоти. В свою чергу, завданнями Гміни є встановлення зобов'язання виробників відходів щодо їх роздільного збирання та забезпечення правопорядку у цій сфері у спосіб, визначений у нормативно-правових актах, виданих відповідно до статті 4а(1) Закону чистоти [28].

Стаття 6ка Закону чистоти встановлює наслідки невиконання обов'язку роздільного збирання побутових відходів. Відповідно до неї, у разі, якщо власник нерухомості не виконує обов'язок роздільного збирання відходів, суб'єкт господарювання, який збирає відходи, повинен приймати їх як невідокремлені (змішані) комунальні відходи. Після цього суб'єкт господарювання повинен повідомити про це голові Гміни (бургомістру або вїйту) або президенту міста та власнику нерухомості.

На підставі цього повідомлення бургомістр, вїйт або президент розпочинає процедуру визначення розміру плати за поводження з побутовими відходами. Бургомістр, вїйт або президент міста приймають рішення щодо визначення розміру плати за поводження з побутовими відходами за місяць або місяці, або за рік, у випадку, коли не виконувалося зобов'язання щодо роздільного збирання побутових відходів протягом цього періоду. При цьому застосовується

підвищена ставка плати, яка визначена відповідно до пункту 3 статті 6к Закону чистоти.

Крім цього, варто зауважити, що несепаровані (змішані) муніципальні відходи повинні передаватися власниками нерухомості муніципальній організаційній одиниці або муніципальному збирачу відходів, внесеному до реєстру регульованих видів діяльності, зазначених у статті 9b(2).

Таким чином, можна зробити висновок, що однією з важливих особливостей законодавства Республіки Польща що стосується роздільного збирання відходів є стимулювання власників приватних будинків передавати не змішані відходи, а роздільно зібрані, шляхом встановлення вищих тарифів на їх передачу та утилізацію. Така система здатна забезпечити відповідальне поводження з відходами та надавати можливість отримувати компенсацію витрат суб'єктами переробки побутових відходів та зменшити кількість переданих невідсортованих відходів, що має важливе значення як для дотримання екологічних прав людини так і для розвитку економіки.

2.2. Правове регулювання роздільного збирання відходів у Німеччині та Швеції, як представників Західної Європи

У Німеччині існує система роздільного збирання відходів, яка набула популярності серед населення та стала практично національним конкурсом. За даними системи, понад 90% домогосподарств у місті Берлін беруть участь у сортуванні та відокремленому збиранні відходів. В типовому німецькому дворі або будинку можна знайти принаймні п'ять контейнерів різних кольорів для сортування, включаючи чорний контейнер для збору несортваного сміття, коричневий для органічних відходів, синій для паперу, жовтий для упаковки та пластику, зелений для кольорового скла та зелений з білою смугою для безбарвного скла [2].

Щороку кожен житель Німеччини отримує письмовий посібник [24] із подробицями щодо відокремленого збирання та правилами викидання побутових відходів. Посібник надає інформацію про те, як правильно сортувати

відходи і коли вивозити різні типи сміття протягом наступних 12 місяців. Крім того, існують спеціальні контейнери для скла та батарейок, або ж вони можуть бути повернуті в магазини, які встановили систему застави на скляну тару. В контейнери зазвичай кладуть лише необоротну скляну тару, при цьому вона перед викиданням сортується за кольором (біле, зелене або коричневе скло).

Кожен мікрорайон також має господарські двори, куди місцеві мешканці перевозять різні великі предмети та відходи, яких вони бажають позбутись. Зокрема, це може включати побутову техніку та меблі, які безкоштовно передаються тим, кому це потрібно. Техніка, яка залишається, направляється на фабрики для подальшої переробки.

Німеччина є провідною країною в запровадженні принципів циркулярної економіки, що має на меті ефективне використання ресурсів. Прийнятий ще у 1994 році Закон «Про циркулярну економіку і управління відходами», (зі змінами 1996 року) [25], розширив цю політику на всіх фронтах. Згідно параграфом 22 цього Закону, який був вдосконалений та прийнятий в новій редакції у 2012 році, виробники несуть відповідальність за досягнення цілей циркулярної економіки, що передбачає зменшення кількості відходів вже в процесі виробництва продукції, а також розроблення механізмів екологічно чистої переробки та утилізації відходів, що створюються після її використання [25]. Поступово були визначені правила відповідальності виробників транспортних засобів, електричних та електронних пристроїв, акумуляторів і масел.

Припинення зберігання біорозкладаних та інших органічних відходів до червня 2005 року стало ще однією важливою подією в сфері управління відходами. Починаючи з кінця 2005 року, що було визначено положеннями Указу про розміщення відходів у 2001 році (пізніше включеного до Указу про захоронення відходів у 2009 році) [27], обробка відходів, таких як побутові відходи та комерційні відходи, подібна до обробки побутових відходів і вимагається на спалювальних або механіко-біологічних заводах. Цей крок запобігає утворенню шкідливих кліматичних газів на звалищах та забрудненню фільтрату на місцях захоронення відходів.

Завдяки цій політиці, Німеччина успішно розвиває сучасну циркулярну економіку зі значним позитивним впливом на захист ґрунту, повітря, води та, передусім, здоров'я людей. У ситуації, коли невідновлювальні ресурси дедалі зменшуються, а зміна клімату є одним із найважливіших завдань нашого часу, циркулярна економіка робить значний внесок у боротьбу з кліматичними змінами. За останні роки шкідливі викиди парникових газів, зокрема метану, основного компонента звалищного газу, значно зменшилися завдяки вдосконаленим методам обробки відходів. Сьогодні понад 250 000 осіб працюють у галузі управління відходами, економічний сектор має оборот близько 70 мільярдів євро. У Німеччині діють понад 15 000 сміттєпереробних заводів [2]. Рівень утилізації відходів в Німеччині є найвищим у світі, і це показує, як циркулярна економіка сприяє сталому економічному розвитку країни шляхом збереження природних ресурсів та первинної енергії.

Таким чином при аналізі системи поводження з відходами у Німеччині можна зробити висновок, що у країні функціонує високорозвинена система сортування та управління відходами, яка користується популярністю серед населення. У будинках є контейнери різних кольорів для відходів, і існує посібник, який надає інформацію про правила сортування і вивозу відходів. Закони вимагають від виробників відповідальності за поводження з відходами. Успішний розвиток циркулярної економіки сприяє зменшенню викидів парникових газів та сталому економічному розвитку через збереження ресурсів та енергії.

При формуванні ефективної системи управління відходами в Україні, надзвичайно важливим є також дослідження досвіду Швеції, оскільки згідно зі статистичними даними, ця країна переробляє понад 90% своїх відходів, одночасно імпортуючи майже 700 тисяч тонн відходів з інших країн. Система сортування відходів в Швеції представляє собою новий рівень організації, оскільки сортування відходів ретельно розділене на категорії, такі як газети, пластик, метал, скло, електроніка, лампи та батареї [26].

Додатково, на муніципальному рівні розроблені рекомендації стосовно сортування органічних відходів, що створює передумови для використання компостування – природного аеробного розкладання органічних відходів у аеробних умовах з участю ґрунтових бактерій. Цей метод утилізації відходів вважається найбільш безпечною технологією, яка моделює природний процес розкладання мікроорганізмами і може бути використана для виробництва органічних добрив.

Наголошується також, що цей метод сприяє виробництву біогазу, який часто використовується як безпечне транспортне паливо, і відновленню поживних речовин відходів у природному середовищі. Однією з особливостей системи обробки відходів в Швеції є делегування відповідних повноважень муніципалітетам та приватним компаніям. Наприклад, понад 70% сортування побутових відходів та упаковки здійснюється приватними господарськими суб'єктами, в той час як безпосередній процес обробки переважно проводиться державними підприємствами [6]. Газети перетворюються на паперову масу, пляшки використовуються повторно або переправляються на нові елементи, пластикові контейнери стають пластичною сировиною; їжа компостується і стає добривом чи біогазом. Стічні води очищаються до такого ступеня, що їх можна пити. Спеціальні вантажівки їздять по місту і забирають електроніку та небезпечні відходи, хімічні речовини [2]. В Швеції діють системи вакуумного збору сміття, які представляють собою підземні вакуумні сміттєпроводи, функціонуючі за наступною схемою: коли сміттєвий контейнер заповнюється, він сповіщає систему про це, і тоді система активується. Одночасно у всьому житловому комплексі відбувається очистка всіх контейнерів із відходами тієї ж сировини, для якої надійшов сигнал. Після цього відсортовані відходи транспортуються через підземні сміттєпроводи безпосередньо до місцевих заводів із переробки сміття для подальшої обробки та використання [5].

Швеція планує встановити мету досягнення «кліматичної нейтральності», що означає досягнення балансу між викидами парникових газів, який буде дорівнювати нулю або навіть від'ємним значенням. Країна використовує підхід,

що називається «відходи в енергію» або «енергія зі сміття» (waste-to-energy, WTE). Ця система утилізації відходів базується на відповідальному ставленні громадян до збору та сортування відходів, практика, яка розвивалася в країні протягом багатьох років [26]. Цей підхід дозволяє отримувати стійку електроенергію практично з будь-яких видів відходів. Громадяни сортують відходи, які подалі направляються на об'єкти переробки або WTE-заводи. Дим, що виникає від них складається на 99,9 % з нетоксичного двоокису вуглецю та води. Незважаючи на це, він піддається подальшій очистці через використання сухих фільтрів та обробки водою. Відходи, що залишаються після фільтрації брудної води, використовуються для відновлення занедбаних шахт та інфраструктури. Муніципалітети в Швеції надають інвестиції в розвиток майбутніх методів збору відходів, таких як автоматизовані вакуумні системи в житлових комплексах та підземні контейнерні системи, які сприятимуть оптимізації використання дорожнього простору та підвищать ефективність системи утилізації відходів [7].

Таким чином наведені відомості стосовно системи управління відходами в Швеції свідчать про вражаючий рівень організації та ефективності цієї системи. Швеція впроваджує широкий спектр методів та практик, спрямованих на максимальну утилізацію відходів, зокрема, систему роздільного збору відходів, вакуумні сміттєпроводи, технологію виробництва енергії з відходів. Швецька система сортування відходів сприяє максимальній утилізації та вторинному використанню матеріалів та стимулює громадян до більш відповідального ставлення до збору та сортування відходів. Враховуючи всі ці фактори, досвід Швеції може бути надзвичайно корисним при формуванні ефективної системи управління відходами в Україні та інших країнах, що прагнуть досягти високого рівня утилізації відходів та балансу між викидами парникових газів, сприяючи виробництву стійкої енергії та збереженню природних ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

3.1. Аналіз соціологічного дослідження щодо роздільного збирання відходів

Для встановлення ставлення громадян до законодавчих нововведень щодо роздільного збирання відходів ми розробили анкету та запропонували надати відповіді на її питання учасникам освітнього процесу ТОВ «Приватний заклад «Ліцей Професіонал» Харківської області». Досліджувані питання в основному були спрямовані на виявлення їх ставлення щодо роздільного збору відходів у повсякденному житті. Крім цього частина питань була спрямована на виявлення актуальних проблем у сфері вивезення і збору побутових відходів. Питання запропонованої анкети можна побачити за посиланням (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Анонімне соціальне опитування щодо побутових відходів

У анонімному опитуванні прийняли участь 316 учасників освітнього процесу. Обрання групи респондентів зумовлене необхідністю виявлення об'єктивної думки здобувачів освіти, педагогів та батьків щодо цього питання, створення передумов для впровадження системи роздільного збирання відходів у закладах освіти та поширення інформації по необхідності такої діяльності. Вік респондентів коливається в межах від 12 до 60 років, з них 68 відсотків жіночої статі, 32 відсотки чоловічої.

На загальне питання «Чи сортуєте ви сміття?» 41,5 відсотків респондентів відповіли, що сортують (рис 3.2).

Таким чином, менше половини респондентів зазначили, що вони сортують відходи, що є доволі низьким показником, особливо порівняно з громадянами країн Європи.

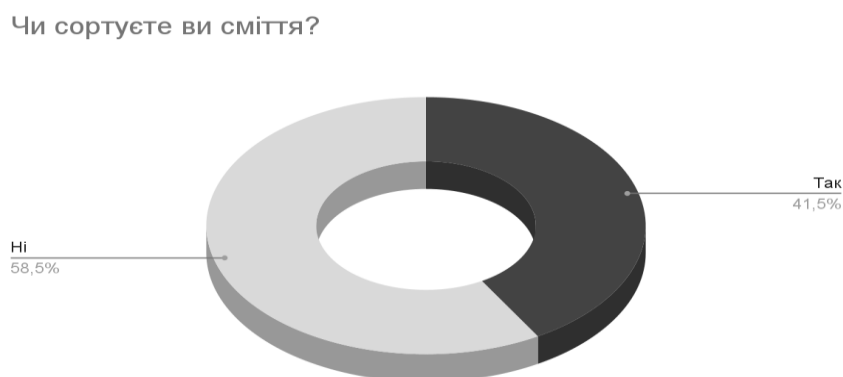

Рис. 3.2. Узагальнені відповіді на питання «Чи сортуєте ви сміття?»

На запитання «Якщо не сортуєте, чому?» більшість респондентів відповідали, що не мають часу, не бачать сенсу або не мають баків для роздільного збору поруч. Це свідчить про низький рівень забезпеченості об'єктів для роздільного збирання відходів, та значними порушеннями з боку органів місцевого самоврядування щодо організації місць роздільного збирання побутових відходів. Також вказаний результат може свідчити про те, що недостатньо організовані просвітницькі програми для населення щодо правильного збирання відходів. Також варто звернути увагу, що в деяких населених пунктах взагалі не організовано збору відходів.

На запитання «Чи спалюєте ви опале листя або інші види відходів?» 19 відсотків респондентів відповіли ствердно, хоча 75,5 відсотків відповіли, що знають про відповідальність за спалення відходів. Як зазначалось у попередніх розділах, правильна утилізація органічних відходів також важлива, тому ми повинні звертати також увагу на необхідність роздільного збирання і біологічних відходів, в тому числі опалого листя, яке може бути використано для різних

цілей, зокрема виготовлення паперу, технологія виробництва якого розробляється українськими вченими.

На питання «Чи є у вашому населеному пункті підприємства по вивезенню сміття?», лише 3,8 відсотків респондентів відповіли «Ні».

69,8 відсотків респондентів також підтримали б встановлення відповідальності за невиконання роздільного збору відходів. Звісно це позитивний результат, що показує рівень правосвідомості громадян, проте для встановлення відповідальності потрібно оздобити ефективний механізм притягнення до неї громадян.

88,7 відсотків респондентів також погодились, що країни-члени Європейського Союзу мають правильну політику щодо поводження з відходами, а 81,1 відсоток опитаних підтримали б встановлення такої політики в Україні.

Показовим було питання «Що може спонукати вас до роздільного збору?» Ми отримали багато різноманітних відповідей, проаналізувавши їх можна згрупувати за такими напрямками: відповідальність – 14%; розвинена інфраструктура для роздільного збору – 16%; правильний вивіз відходів – 8%; грошова винагорода – 8%; зниження тарифів за вивіз вже розділених відходів – 6%; нічого не спонукає – 8%; не визначились – 40% (рис. 3.3).

Що може спонукати вас до роздільного збору відходів?

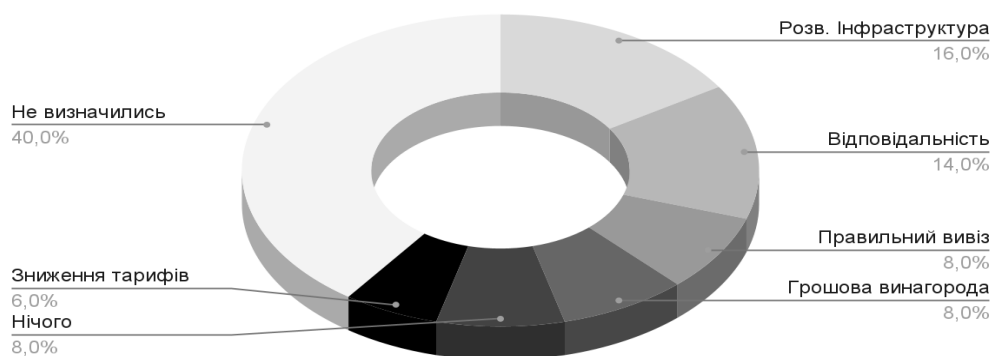

Рис. 3.3. Узагальнені відповіді на питання «Що може спонукати вас до роздільного збору відходів?»

Також 98 відсотків респондентів вважають, що роздільний збір відходів прямо впливає на здоров'я та довкілля країни.

Узагальнення з цього питання вказує на необхідність покращення інфраструктури у сфері вивезення відходів, а саме: збільшення доступності баків для роздільного збору, а також впровадження відповідальності за недотримання правил роздільного збору. Проте тривожною є кількість осіб, які не визначились із відповіддю на це питання. Це вказує на відсутність розуміння питання щодо шкоди відходів на навколишнє природне середовище, шкідливого впливу на здоров'я людей, важливості роздільного збирання відходів для забезпечення принципів дотримання екологічних прав людини.

Також низьким є відсоток опитаних відповіли, що відповідальність може стимулювати роздільне збирання ними відходів, що вказує на досить низький рівень правової культури, а також зневіра ефективності запровадження санкцій за правопорушення, що може бути зумовлено фактами незначної кількості притягнутих до відповідальності осіб, в тому числі і за вчинення інших правопорушень.

Отже, за результатами проведеної діагностики в процесі анонімного опитування можна зробити висновок про необхідність забезпечення правових механізмів стимулювання громадян до роздільного збирання відходів, а також проведення правопросвітницьких заходів у цій сфері. Також, з нашої точки зору, не зважаючи на те, що дуже маленька кількість опитаних вважає встановлення відповідальності належним стимулом для впровадження вказаної системи знання відходів, важливо встановити відповідальність і впровадити реальне покарання за порушення законодавства у цій сфері фізичними особами, за умови створення необхідної для виконання законодавчих вимог інфраструктури в межах адміністративно-територіальних одиниць.

3.2. Напрямки розвитку культури роздільного збирання відходів та їх законодавче регулювання

Сучасне законодавство України повністю відображає принципи і напрямки управління відходами, що запроваджені в ЄС. Порухення законодавства в сфері управління відходами є не тільки локальною проблемою законодавства країни, а і глобальною. Кожна країна розробляє такі механізми, які були б ефективні з огляду на менталітет, рівень розвитку правової культури, правової свідомості її громадян. Сьогодні перед законодавцем стоїть завдання розробити такі механізми поводження з відходами, які б цілком забезпечували виконання принципів, передбачених чинним законодавством України та ЄС, а також були б придатними до реалізації в Україні, з огляду на особливості геополітичної системи, менталітету, правової свідомості і правової культури громадян України.

Окрім механізмів, застосовуваних в країнах ЄС Україна може взяти до прикладу також механізми, застосовувані в інших країнах, які не є членами ЄС, наприклад, Швейцарію, яка є однією з країн, політика поводження з відходами і якій призвела до значного покращення стану навколишнього середовища. Вона визнана однією з провідних у Європі в галузі утилізації та переробки відходів. До 2000 року сміттєві полігони були повністю заборонені в країні, і на сьогоднішні понад половина відходів піддається переробці, а решта спалюється, що призводить до виділення енергії, що використовується як тепла та електрична енергія [29].

Швейцарія лідирує в світі за кількістю зданих скляних пляшок на повторну переробку, і більше 90% такого сміття повертається на заводи для вторинної переробки скла. Програма прийому та переробки вживаного скла була ініційована в 1972 році і функціонує успішно до цього часу. Металеві банки піддаються повторному використанню.

Окремі категорії відходів, такі як PET-пляшки, старі електричні прилади, побутова техніка, будівельні відходи, лампи денного світла, консервні банки, залишки рослинного та машинного масла, підлягають окремому збору та

подальшій обробці. Швейцарські громадяни мають можливість відмовитися від сортування відходів, сплативши податок на кожен кілограм сміття. При цьому на кожен пакет наклеюється марка, підтверджуюча оплату. Викидати п'ять кілограмів відходів коштує від 2 до 3 франків. Це призводить до того, що більшість місцевих мешканців відносить усі можливі відходи до пунктів збору вторинної сировини [29]. Також слід відзначити, що особи, які намагаються викинути сміття без відповідної марки, притягаються до відповідальності згідно з чинним законодавством. У Швейцарії функціонує так звана «сміттєва поліція», яка за допомогою сучасних технологій аналізує залишки сміття, залишені в непризначених для цього місцях або без оплати відповідного податку, і відшукує порушників [16].

Створення окремих посад, яким будуть надані повноваження щодо притягнення до відповідальності за забруднення навколишнього середовища, роздільного збирання побутових відходів та контролю за іншими правопорушеннями у сфері управління відходами може бути ефективною і для нашої держави. На прикладі країн ЄС, а також з урахуванням позитивного досвіду Швейцарії варто розробити механізми реалізації положень законодавства України у сфері роздільного збирання відходів. Сьогодні деякі повноваження у сфері контролю за виконанням законодавства про управління відходами покладаються на органи контролю за порушенням природоохоронного законодавства, при цьому відсутні дієві механізми формування культури роздільного збирання, створення інфраструктури для виконання громадянами вимог закону у цій сфері.

Розробляючи відповідні механізми правового регулювання відносин у сфері роздільного збирання відходів варто звернути увагу не тільки на схеми, що застосовуються в європейських державах, але й враховувати менталітет, особливості правової культури і правової свідомості громадян.

ВИСНОВКИ

У роботі проведено дослідження актуальної сьогодні тематики поводження з відходами, а саме роздільного їх збирання для подальшого ефективного управління ними. Проведено аналіз законодавства України, Директив ЄС та законодавства деяких країн Європейського союзу, що дозволило прийти до висновку що чинне законодавство України повністю відображає принципи Європейського союзу щодо поводження з відходами, проте перебуває на стадії удосконалення. Значна кількість підзаконних нормативно-правових актів ще перебувають на стадії розробки. Відсутні дієві механізми забезпечення роздільного збирання відходів та поводження з ними.

Встановлено недосконалість наявного механізму притягнення до відповідальності за порушення законодавства у сфері управління відходами в частині їх роздільного збирання, зобов'язання щодо якого передбачені Законом України «Про управління відходами», Директивами ЄС та іншими нормативно-правовими актами. Доведено, що це може стати значною перешкодою у процесі впровадження європейських принципів поводження з відходами, реального виконання норм екологічного законодавства та забезпечення реалізації екологічних прав громадян нашої держави.

Однією з важливих особливостей законодавства Республіки Польща що стосується роздільного збирання відходів є стимулювання власників приватних будинків передавати не змішані відходи, а роздільно зібрані, шляхом встановлення вищих тарифів на їх передачу та утилізацію. Така система здатна забезпечити відповідальне поводження з відходами та надавати можливість отримувати компенсацію витрат суб'єктами переробки побутових відходів. У Німеччині система упав ліня відходами є однією із найбільш розвинених у ЄС та передбачає встановлення підвищеної відповідальності виробників відходів. Швеція встановила ретельну систему роздільного збирання відходів, що в подальшому використовує для ефективною діяльності з управління відходами та їх перетворення на енергію шляхом спалювання, що не має негативного впливу

на навколишнє середовище. При цьому сортування відходів у Швеції є добровільним і виконується завдяки просвітницьким заходам уряду країни.

Доведено необхідність забезпечення правових механізмів стимулювання громадян до роздільного збору відходів, розширення мережі платформ для роздільного збирання відходів, а також проведення правопросвітницьких заходів у цій сфері.

Запровадження окремої посади в органах Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, в межах якої будуть надані повноваження щодо притягнення до відповідальності за забруднення навколишнього середовища, сортування відходів та контролю за іншими правопорушеннями у сфері управління відходами може бути ефективною для нашої держави. Сьогодні в органах контролю за порушенням природоохоронного законодавства відсутні конкретні повноваження у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войціховська А., Кравченко О., Мелень-Забрамна О., Панькевич М. Кращі європейські практики управління відходами: посібник /за заг. ред. Кравченко О. / — видавництво «Компанія «Манускрипт» — Львів, 2019. — 64 с.
2. Давиденко Є., Єрьомін С, Луньова О. Світовий досвід переробки сміття в умовах сталого розвитку. Інноваційний ресурс соціально-економічного розвитку України: Збірник доповідей 84-ї наукової конференції студентів. Київ: КНЕУ, 2017. С. 227-230. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197265618.pdf#page=227> (дата звернення: 15.01.2024).
3. Давидов В. О. Чебаненко М. О. Основні проблеми під час утилізації твердих побутових відходів. Ecology and Environmental Protection Technologies. III International Scientific and Practical Conference «Theoretical and practical aspects of modern scientific research» (November 24 2023) Seoul, South Korea. 2023. 316 p. p.104-109. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/1313/1343> (дата звернення: 15.01.2024).
4. Директива Європейського Парламенту і Ради «Про відходи та про скасування деяких Директив» від 19.11.2008 № 2008/98/ЄС // Офіційний вісник Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#n5 (дата звернення: 15.01.2024).
5. Диченко, О. Ю., Ласло, О. О. Досвід провідних країн у сфері поводження з відходами. *Сучасний рух науки: тези доп. XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1-2 квітня 2021 р. Дніпро, Україна, 2021.*
6. Діхтярь А. Досвід зарубіжних країн у сфері управління відходами. *Молодий вчений.* 2018. №9 (61). С. 27-29.
7. Єфремова О. О., Фурман М. О. Селективний збір сміття: європейський досвід та можливості України. *Збірник матеріалів I міжнародної*

науково-практичної конвенції. Випуск 2(25). 2019. С. 316-317. URL: <https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/705> (дата звернення: 15.01.2024).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 80731-10. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n513> (дата звернення: 15.01.2024).

9. Нестер А. А. Боротьба з побутовими відходами-приклад для наслідування в Україні / Глобальні виклики, загрози, можливості на засадах результативного партнерства : тези доповідей тематичного «круглого столу» з питань екологічної безпеки до Всесвітнього Дня Землі — Earth Day, Миколаїв, 20 квітня 2023 р. Миколаїв, 2023. С.14-16. URI: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/13593> (дата звернення: 15.01.2024).

10. Про затвердження Методики роздільного збирання побутових відходів: Наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 13.12.2023 №1130. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1157-11#Text> (дата звернення: 15.01.2024).

11. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: Постанова КМУ від 19.04.2017 року №275. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.01.2024).

12. Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами: Постанова КМУ від 30.06.2023 № 667. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2023-%D0%BF/conv#n2> (дата звернення: 15.01.2024).

13. Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23.03.2017 № 57. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0505-17#Text> (дата звернення: 15.01.2024).

14. Про затвердження Правил надання послуги з управління побутовими відходами та типових договорів про надання послуги з управління побутовими

відходами: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2023 № 835
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2023-%D0%BF#Text> (дата
звернення: 15.01.2024).

15. Про захоронення відходів: Директива Ради № 1999/31/ЄС від
26.04.1999 // Офіційний вісник Європейського Союзу.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925#Text (дата
звернення: 15.01.2024).

16. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї
сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної
енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: закон України: Закон
України від 27 черв. 2014 р. №1678-VII. – URL:
http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_011 (дата звернення: 20.01.2024).

17. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в
Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017
№ 820-р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
(дата звернення: 15.01.2024).

18. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 №2320-IX.
– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення:
15.01.2024).

19. Регіональний план управління відходами на території Житомирської
області до 2030 року. URL: [https://oda.zht.gov.ua/wp-
content/uploads/2023/07/Tom-1.-Rozdil-I-ta-II-UZAGALNENNYA.pdf](https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Tom-1.-Rozdil-I-ta-II-UZAGALNENNYA.pdf) (дата
звернення: 15.01.2024).

20. Рішення Приморського районного суду м. Одеси № 97887336, від
16.06.2021 URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/97887336/> (дата
звернення: 15.01.2024).

21. Романюк О. О. Умови для сортування побутових відходів в Україні.
Нанотехнології. Екологічна безпека. С. 100-101. URL:
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23531/1/EMISN_2023_P100-101.pdf
(дата звернення: 15.01.2024).

22. Схема санітарного очищення м. Старокостянтинів Хмельницької області. URL: https://www.kkp.km.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%A1%D1%85%D0%B5%D0%BC%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BC.-%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%96%D0%B2_10.12.2020-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B0.pdf (дата звернення: 20.01.2024).
23. Широченко Т. Поки в Давосі обговорюють екологічні ризики, Україна й далі тоне у смітті. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/davos-i-ukrajina-chomu-nam-shche-daleko-do-virishennya-ekologichnogo-pitannya-50066056.html> (дата звернення: 20.01.2024).
24. Що куди викидати: правила сортування побутових відходів у приватному господарстві. URL: <https://www.entsorgung.luebeck.de/files/Flyer/info-abfalltrennung/info-abfalltrennung-eb1-ukr.pdf> (дата звернення: 15.01.2024).
25. Gezets fur Förderung der Kreislaufwirtschaft und Sicherung der umweltverträglichen Beseitigung von Abfällen. URL: <https://dejure.org/gesetze/KrW-AbfG> (дата звернення: 15.01.2024).
26. Hannah Salmenperä Different pathways to a recycling society – Comparison of the transitions in Austria, Sweden and Finland. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652621002067> (дата звернення: 20.01.2024).
27. Haradhah M. Germany is Ahead to Implement Sustainable Circular Economy. Journal of Economic Development , Environment and People. 10(2). 2019. 34р. URL: https://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/108566/1/MPRA_paper_108566.pdf (дата звернення: 15.01.2024).

28. O utrzymaniu czystości i porządku w gminach: Ustawa ot 13 września 1996 r. URL:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19961320622/U/D19960622Lj.pdf> (дата звернення: 21.01.2024).

29. Patrick A. Wäger Waste Management in Switzerland – Achievements and Perspectives. Proceedings of International Symposium on EcoTopia Science. 2007. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Patrick-Waeger/publication/229047585_Waste_Management_in_Switzerland-Achievements_and_Perspectives/links/0f31753748c6da3b00000000/Waste-Management-in-Switzerland-Achievements-and-Perspectives.pdf (дата звернення: 20.01.2024).

30. Popiół E. Gospodarowanie odpadami komunalnymi jako zadanie gminy. Wybrane zagadnienia. *MŁODY JURYSTA* 2022. URL: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/mj/article/download/11305/9836> (дата звернення: 15.01.2024).

31. Sadhan Kumar Ghosh, Darshit S. Upadhyay, Sanjay Patel, Rajesh N., Sidhartha Sondh, Patel A. Strategic review on Municipal Solid Waste (living solid waste) management system focusing on policies, selection criteria and techniques for waste-to-value. *Journal of Cleaner Production*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652622015189> (дата звернення: 21.01.2024).

32. Silva Effective Waste Management and Circular Economy: Legislative Framework and Strategies. Sadhan Kumar Ghosh, Sasmita Samanta, Harish Hirani, Carlos Roberto Vieira da Silva. *CRC Press*. 2023. URL: https://books.google.com.ua/books?id=VRV_EAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 21.01.2024).

33. Waste statistics: Eurostat statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics (дата звернення: 21.01.2024).

34. Zbigniew Krawczyk Spalanie odpadów – konieczność czy optymalne rozwiązanie? CHEMIK 2011, 65, 8, s. 727-745. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/141793.pdf> (дата звернення: 22.01.2024).

35. Zbigniew Grzymała, Grzegorz Maśloch Wybrane aspekty gospodarki odpadami w Polsce. Studia z Polityki Publicznej URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=725360> (дата звернення: 22.01.2024).